

Па-дэпутацку, па-жаночы...

КАЛІ ДЗЕТКІ — НЕ ЦУКЕРКІ

«Я маю права...» — думаю, што наўрад ці знойдуцца бацькі, якім нашчадкі не заяўлялі падобнае. Безумоўна, маеце, дарагія дзеці! І вашы правы абараняюць усюды. На заканадаўчым узроўні, на ўсялякі выпадак, прыняты асобны Закон «Аб правах дзіцяці», які дзейнічае з 1993 года, а яшчэ Нацыянальная камісія па правах дзіцяці — якраз аналізуе забеспячэнне абароны гэтых правоў і законных інтарэсаў дзяцей у нашай краіне. І, паверце, гэта толькі малая крыха той заканадаўчай базы, якая заклікана забяспечваць і кантраляваць правы дзіцяці. Толькі пералік міжнародных дакументаў зойме процым часу, пачынаючы ад Канвенцыі па правах дзіцяці. Не спрачаюся — правы дзіцяці павінны абараняць усе ўсюды і заўсёды, але яшчэ важней, каб і дзіця не толькі ведала і патрабавала выканання сваіх правоў, разумела і выконвала абавязкі і, вядома ж, адказвала за свае ўчынкi. Любыя правы і любая свабода — гэта, перш за ўсё, адказнасць.

Як знайсці баланс пры выхаванні дзіцяці, каб і правы захоўваліся, і абавязкі выконваліся? Я невыпадкова закрунула гэту тэму і акцэнт хачу зрабіць менавіта на абавязку выканання законаў нашымі дзецьмі. Хоць не такое ўжо і дзіця... у 14 гадоў, калі надыходзіць крымінальная адказнасць па шматлікіх злачынствах.

Ах, праблема бацькоў і дзяцей... Неяк я прачытала папірус Прыса, які лічыцца самай старажытнай кнігай на Зямлі. Па меркаванні навукоўцаў, яна напісана прыкладна ў 3350 годзе да нашай эры, вось толькі тэма яе вечная — паколькі шматлікія навукоўцы сцвярджаюць, што дадзеная праца была напісана ў якасці павучанняў бацькоў сынам. Прыяду толькі адну цытату, якая абвясчае: «Моладзь пайшла не тая. Усе жадаюць стаць пісьменнікамі, і ніхто не жадае працаваць. Не слухаюць старэйшых». Пагадзіцеся, што сёння гэтая фраза гучыць таксама, хіба што «пісьменнікаў» замяняюць на «айцішнікаў». Вы толькі ўявіце, гэта амаль пяць з паловай тысячачгоддзяў таму, а нібыта сёння!

Усё гэта я вяду да таго, як важна ні ў сям'і, ні ў школе не згубіць нічак даверу, які, як правіла, заўсёды ёсць у падлетка з бацькамі, з настаўнікамі, але ў нейкі момант знікае, і тады падлетак здзяйсняе злачынства. Вядома, давер аднамомантна выпарыцца не можа, а, значыць, гэтак папярэднічалі пэўныя падзеі, якія і падштурхнулі да расчаравання, а потым і да акту непапарадкавання.

Злачыннасць дзяцей і падлеткаў — асабліва трывога і для міліцыі, і для грамадства ў цэлым. Адны ідуць на сур'ёзныя парушэнні закона за кампанію, іншыя штурхаюць фінансавыя цяжкасці, трэція пераступаюць закон дзеля забавы.

Але, хто б што ні казаў, як бы ні лялялі школу, калі непаўналетні здзяйсняе злачынства — віна бацькоў ёсць адназначна. Такое маё меркаванне. Уяўляю, колькі зараз у мой адрас паляцела стрэл... І ўсё роўна паўтару: значыць бацькі нешта ўпусцілі, нешта не заўважылі, нешта праігнаравалі... Я не кажу, што ў бацькоў не было нейкіх прычынаў на гэта. Бо вельмі часта мамы выходзяць дзяцей адны і проста фізічна не паспяваюць сачыць за імі так, як хацелася б. Але адказнасці гэта, на жаль, не здымае.

Многія могуць задацца пытаннем, а з чаго гэта раптам дэпутат так «клапоціцца» аб злачыннасці падлеткаў. Адкажу, што не раптам. Больш за трыццаць гадоў таму, як зараз кажуць «у ліхія 90-я», я пачынала сваю работу ў дзяржаўных органах з камісіі па справах непаўналетніх. Тады структура падлеткавай злачыннасці была іншай. Пераважалі крадзяжы і хуліганствы. Кралі са скляпоў, так званыя «закаткі» на зіму, у крамах прадукты харчавання — таму што хацелі есці. Тысячы разоў можна цытаваць нашага Прэзідэнта, калі, толькі прыйшоўшы на пасяду кіраўніка дзяржавы, ён гаварыў аб тым, што людзей трэба накармаць, а тым больш дзяцей. Я пра гэта кажу, ні ў якім разе не ў якасці апраўдання маленькім злачынцам, што яны хацелі есці, таму кралі, але быў зразумелы хоць бы матыў. Цяпер сітуацыя іншая.

Цяпер з'яўляюцца зусім новыя віды злачынстваў, і гэта значыць, што неаб-

ходна ўносіць змены ў дзейнае заканадаўства, часам прымаюць абсалютна новыя законы. Пры гэтым у аснове застаецца пытанне, як у Чарнышэўскага: «што рабіць», каб не толькі не дапусціць росту, але і папярэдзіць учыненне злачынстваў нашымі дзецьмі?

Запэўніваю, думаць, што на парушэнне закона ідуць дзеці толькі з праблемных сем'яў — абсалютная памылка. Сёння правіны і злачынствы ўчыняюць і тыя, хто расце ў добрай сям'і, дзе ёсць і мама, і тата, і дастатак у хаце, і грошы на кішэнныя выдаткі... Але дзеці абсалютна ўпэўнены, што пакаранне іх не заспее. Яшчэ горш, калі няма страху перад пакараннем.

Вернемся да відаў злачынстваў. Скажаць, што адбыліся ашаламляльныя змены, дык не. Працягваюць пераважаць крадзяжы, вось толькі спосабы іншыя, гэта вам ужо не скляпы са слоічкамі смачнасцяў, а выкарыстанне лічбавых тэхналогій, мабільных банкінгаў. Бо з бурным развіццём тэхналогій, інфармацыя ператварылася ў адзін з галоўных элементаў нацыянальнага багацця. Вось толькі «багацце» гэта нярэдка незаконна прысвойваюць. Пагадзіцеся, што тэхналагічныя і прамысловыя скачкі заўсёды ўплывалі не толькі на эканамічныя працэсы, якія адбываюцца ў грамадстве, як зараз, але і вялі да павышэння вынаходлівасці, калі хочаце — выдасканаленасці злачынцаў. Будзем называць рэчы сваімі імёнамі — падману людзей.

Асноўным спосабам здзяйснення крадзяжоў грашовых сродкаў з банкаўскіх рахункаў стала ашуканства пры дапамозе вішынгі і фішынгі. Можна пацікавіцца ў пажылых, што такое вішынг і фішынг, але баюся, што акрамя абурэння ды «моцнага слоўца», яны не змогуць адказаць нешта канкрэтнае.

Яшчэ адна праблема, пра якую мы ўжо не гаворым, аб'ём у набат — гэта незаконны абарот наркатыкаў. Цяпер у гэты брудны бізнес уцягваюць самую ўразлівую групу насельніцтва — непаўналетніх, падлеткаў. Нашых дзяцей... На жаль, хлопцы думаюць, што гэта кштальту квэста, і часта не ўяўляюць, наколькі сур'ёзнымі могуць быць наступствы такой «гульні».

Цяпер кожны падлетак ведае, што такое «закладка»: продаж наркатыкаў, расфасаваных у невялікія пакуначкі і прыхаваных у зацішным месцы, вельмі распаўсюджаны. І нават калі дзіця не збіраецца ўжываць, то яго, не сумнявайцеся, будучы спрабаваць прыцягнуць да распаўсюджвання. Вось толькі ў які момант «непаўналетні», дзіця — задумваецца пра адказнасць? Самае крыўднае, што, як правіла, толькі тады, калі ўжо ўсё адбылося і назад дарогі няма. Докладней шлях адзін — арышт, турэмная камера і тэрмін пазбаўлення волі, прычым вялікі.

Так адбылося з гомельскім юнаком, які быў арыштаваны на вачах сваіх аднагодкаў і сяброў. Хлопец з добрай сям'і, з прэстыжнай навучальнай установы, літаральна два месяцы таму сядзеў у зале на такім жа публічным арышце такога ж падлетка.

Узнікае слушнае пытанне, калі ішоў рабіць закладку, не разумеў, што чакае такая ж доля? Яго адказ на гэтае пытанне быў прасты: «Я думаю, што мяне не зловяць». А далей — больш. Хлопец вучыўся на «дзявяткі» і займаўся крыптавалютай, зарабіў, трэба сказаць, вельмі

прыстойную для падлетка суму, каля пяці тысяч долараў. Але, як у мультфільме пра залатую антылопу: хачу больш, больш, больш... У адзін цудоўны дзень, спрабуючы зарабіць гэтае больш, уся крыптавалюта была страчана. Пачаліся пошукі новых спосабаў зарабіць і... знайшліся.

Няма патрэбы расказваць, як дзіця можа стаць удзельнікам наркабізнесу. Інтэрнэт «кішыць» заманлівымі аб'явамі аб тым, што патрабуецца высока-аплата кур'ер. Знаёмы прапануе «зарабіць без натугі», а падлеткі вельмі давяраюць аднагодкам, ды і грошыкі патрэбныя. Першая закладка, а потым, думаючы яны, грошы ракой папльвучуць, але...

Што рабіць бацькам? Колькі матчыных слёз праліта? І тут важна не забываць, што любая доза наркатыкаў — патэнцыяльная смерць.

Больш за пяць гадоў таму маці асуджаных падлеткаў па 328-м артыкуле Крымінальнага кодэкса аб'ядналіся ў неформальны «Матчын рух 328». Чаму 328? Тым, хто не ў курсе: гэты нумар артыкула Крымінальнага кодэкса нашай краіны прадугледжвае пакаранне за «незаконны абарот наркатычных сродкаў, псіхатропных рэчываў, іх прэкурсараў і аналагаў». Мне прыйшлося не аднойчы мець зносіны з маці, чые дзеці асуджаны да вялікіх тэрмінаў пазбаўлення волі па дадзеным артыкуле. А прадугледжана па ім пакаранне ні многа, ні мала — да дваццаці гадоў пазбаўлення волі. І кожная з маці лічыла, што менавіта яе сын «трапіў выпадкова», «ні за што, ні пра што пасадзілі...» Вось толькі ці думаюць яны, што, калі б іх сын ужо гэтыя самыя наркатыкі (зараз распаўсюджаны сінтэтычныя, смяротна небяспечныя для падлеткаў), як бы тады яны сталіся да «закладчыкаў»? Міжволі хочацца прапанаваць мацярам асуджаных сустрэцца з жанчынамі, якія страцілі сваіх дзяцей, або чые дзеці сталі наркаманами пасля першай дозы.

І зноў пытанне: чаму працверажэнне прыходзіць, толькі калі на запяцках прыгожых маладых хлопцаў зашчоўкваюцца кайданкі?..

Наогул, калі ўзяць злачыннасць як сацыяльную з'яву, то яна шмат у чым паказвае культуру нашага грамадства, усевадаманне ім каштоўнасці права. Сёння злачыннасць з'яўляецца адной з найважнейшых сацыяльных праблем. Балюча, калі ў парушэнне законаў уцягваюць дзяцей, якія нават не дасягнулі ўзросту крымінальнай адказнасці. А ведаецца, што тыя, хто ўцягвае такіх маленькіх удзельнікаў, завуць іх «маладыя дарослыя», відавочна маючы на ўвазе, што гадуецца новае пакаленне злачыннага свету.

Але ж нашым дзецям ад нас трэба так мала — наша ўвага і любоў. Лепшае, што можна выдаткаваць на дзяцей — гэта ваш час, знаходзьце яго, чаго б гэта ні каштавала, або потым не наракайце, што не даглядзелі.

Ірына ДАУГАЛА, намеснік старшыні Пастаяннай камісіі Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па правах чалавека, нацыянальных адносінах і СМІ.

«БЕЛАРУСЬ-ПАРТЫЗАНКА»: ПОГЛЯД НА ПАДНЯБЕСНУЮ

У дзень святкавання 80-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, 3 ліпеня 2024 года, на тэлеканале АНТ адбыўся прэм'ерны паказ дакументальнага фільма «Беларускі фронт Паднябеснай» (аўтар сцэнарыя — член Саюза пісьменнікаў Беларусі, вядомы ў Беларусі і Расіі літаратар, аўтар многіх кніг у «маладагвардзейскай» серыі «Жыццё знакамітых людзей Беларусі» Вячаслаў Бандарэнка).

Ужо на самым пачатку Дзмітрый Бачкоў (ён — вядучы фільма) заўважае: «Феномен сучаснага свету. Магутнейшая эканоміка, найноўшыя тэхналогіі. Знаходзячыся тут, верыш, што будучыня ўжо надыйшла. І ўсё гэта дзіўным чынам спалучаецца з трапяткім стаўленнем да гісторыі і традыцый...» Вядучы запрашае на свае вочы разгледзець велізарныя гмахі, культавыя мясціны Пекіна... І следам дадае: «...дзякуючы чаму і каму Кітай дамогся такога росквіту? Сярод мноства звыклых адказаў ёсць адзін, пра які амаль што не гавораць за межамі Паднябеснай, але толькі не самі кітайцы. Другая Сусветная для іх, як і для нас Вялікая Айчынная. Гісторыі, якія мы раскажам вам сёння, сведчаць менавіта пра гэта».

А далей — зусім нечаканая знаходка аўтараў. Нечаканая найперш для гледача... Расповед пра кінакамедыю «Джэнтльмены ўдачы». 1971 год. Упершыню фільм паказалі 13 снежня. Камедыю ў першы ж год паглядзела амаль 65 мільёнаў чалавек. Гледачам спадабаўся і эпізод з начальнікам калоніі, якога сыграў кітаец Уладзімір Ван-Зо-Лі. Яго лічылі буратам ці казахам, а ён — сапраўдны кітаец, хоць і нарадзіўся ў Расіі... І далей ідзе расповед пра тое, якой магутнай была хваля рабочай эміграцыі з Кітая ў Расію. Да вясны 1917 года ў Расіі знаходзілася каля 200 тысяч кітайцаў... І ў Беларусі з'явіўся свой цэнтр кітайскай дыяспры — у Віцебску і ваколіцах. Усяго ў Беларусь прыехала 119 перасяленцаў (згодна перапісу 1926 года)... У БССР яшчэ напрыканцы 1928 года ўзнік ці не першы калгас — і заснавалі «Кантонскую камуну» якраз кітайцы. Узначаліў гаспадарку Аляксандра Чжан Ван-фу, які ў грамадзянскую вайну служыў у Чырвонай Арміі, а затым — у міліцыі. У 1920-я гады шмат хто з кітайцаў жадаў трапіць у СССР. Сярод такіх ахвотных аказаўся і малады кітайскі лётчык Тан До. Ужо ён — і пра гэта таксама будзе ў фільме — стане генералам у Кітайскай Народнай Рэспубліцы, пройдзе выпрабаванне яшчэ адной вайною... Звесткі пра даўнюю падзеі суправаджаюцца паказам дакументальнай кінахронікі.

Фільм «Беларускі фронт Паднябеснай» — гэта яшчэ і расповед пра лёсы ўраджэнцаў Беларусі, якія ваявалі ў Кітаі ў 1945 годзе за вызваленне Паднябеснай ад японскіх агрэсараў. Аўтар сцэнарыя расшукаў цікавінкі пра пяцёрку беларусаў, якія ў баях 1945 года ў Кітаі здзейснілі подзвігі і былі адзначаны высокім званнем Героя Савецкага Саюза.

У Савецкім Саюзе ў Вялікую Айчынную вайну загінула 27 мільёнаў чалавек. У Кітаі ў тыя ж самыя гады — болей 30 мільёнаў... Лічбы ўражваюць, яны як напамін пра еднасць лёсаў, пра тое, якімі выпрабаваннямі, якой цаною прыйшлі да мірнага жыцця нашы народы. Як уражвае і маштаб той дружбы, што існуе цяпер паміж Беларуссю і Кітаем. Напрыканцы фільма прыводзіцца словы Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі: «...Гэтай дружбе болей 30 гадоў, і з гэтага шляху мы ніводнага разу не звярнулі ні ўлева, ні ўправа. Таму і няма чаго даказваць пра нашу ўсепагодную, усебаковую дружбу і супрацоўніцтва». І — словы Сі Цзіньпіна, адрасаваныя Аляксандру Лукашэнку: «Мой вялікі сябра, вельмі рады яшчэ раз вас бачыць. У сучасным свеце адбываюцца тытанічныя змены. Узнікаюць новыя рызыкі і выклікі. Шмат што з таго, што адбываецца, для нас нечакана. Кітайскі бок гатовы разам з беларускімі партнёрамі ўмацоўваць стратэгічнае ўзаемадзеянне ў імя стварэння супольнасці Адзінага лёсу чалавецтва».

У фільме ўзяў удзел і Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у Кітаі Аляксандр Чарвякоў...

«Беларускі фронт Паднябеснай» — гэта яшчэ і першаштуршок да развіцця кінематаграфічнага летапісу беларуска-кітайскай дружбы ў 1950—1960-я гады. Менавіта ў тыя дзесяцігоддзі было надзвычай шмат стасункаў паміж БССР і КНР, шмат паездкаў прадстаўнікоў творчай інтэлігенцыі ў Паднябесную. Некалькі месяцаў працаваў у Кітаі скульптар Сяргей Селіханаў. З вялікай творчай паездкай пабыў у Кітаі, наведваўшы самыя розныя мясціны, Максім Танк. Вынікам яго вандароўкі стаў асобны пятычны цыкл легендарнага беларускага творцы. У 1950-я гады ў Паднябеснай абачылі свет у перакладзе на кітайскую мову кнігі Аркадзя Куляшова, Якуба Коласа, Янкі Купалы, Янкі Маўра, Янкі Брыля, Петруся Броўкі, Кандрата Крапівы, Івана Шамякіна... Сяброўства ўмацоўвалася па самых розных кірунках гуманітарнага супрацоўніцтва. І далёка не лішнім будзе ўважліва аглядзець гэтую і не такую даўнюю гісторыю і праз пільнае вока беларускага дакументальнага кіно.

Кастусь ЛЕШНІЦА.